

Paltamo

Varsavaaran tuulivoimahankkeen arkeologinen
täydennysinventointi 2026

Taneli Leinonen

Maanala Oy

Sisälllys

1. Tausta ja tutkimustehtävä.....	5
2. Menetelmät	5
3. Topografiset havainnot	5
4. Inventointikohteet.....	6
1. Hietapuro.....	6
2. Ahvenlampi kaakko	7
3. Tervalampi kaakko.....	9
5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista.....	11
6. Lähteet.....	11

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Varsavaaran tuulivoima-alue Paltamossa

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen täydennysinventointi

Tavoite: Tarkastaa alueella olevat Kainuun Museon osoittamat kohteet.

Kenttätöaika: 20.5.2026

Tutkija: FM Taneli Leinonen, Maanala Oy

Tilaaaja: Ramboll

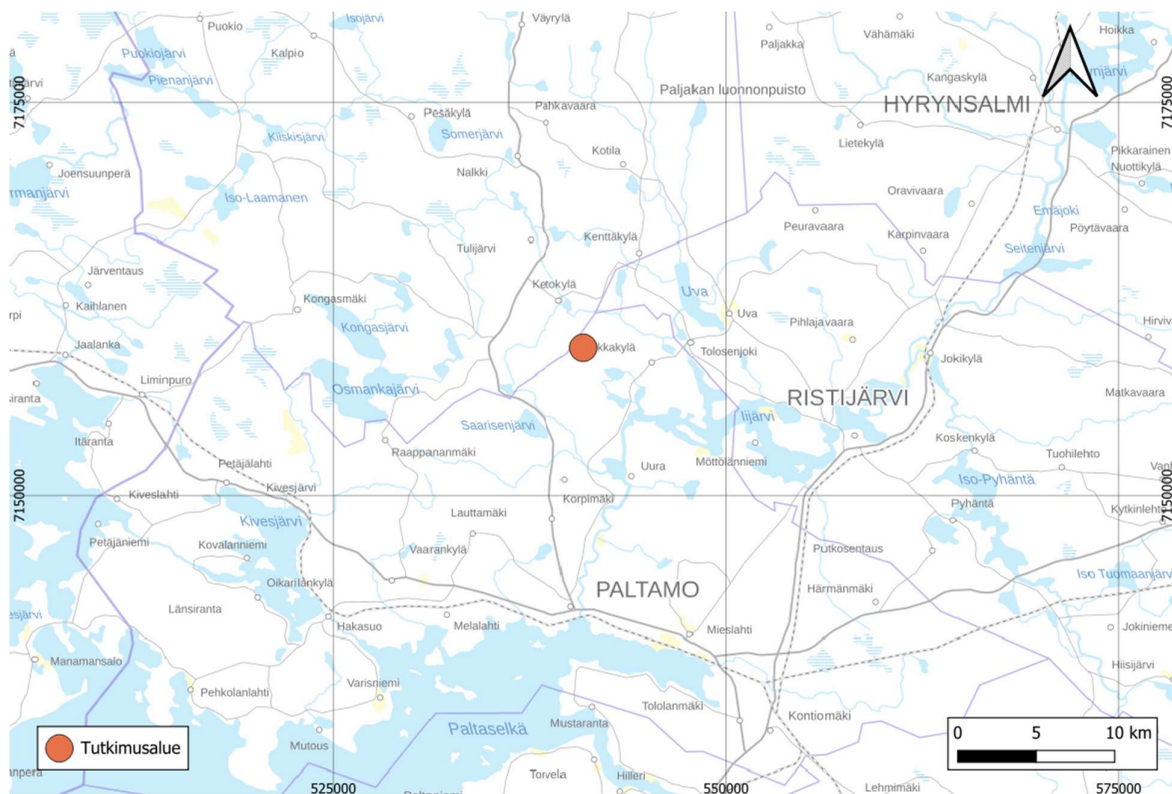
Aiemmat arkeologiset tutkimukset: Schulz 2022 inventointi, Väänänen 2026 etätarkastus.

Valokuvat: Taneli Leinonen, Maanala Oy.

Raportin karttakoordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-järjestelmässä (korkeus N2000). Alku-peräinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Talletetut esinelöydöt: –

Tulos: Muinaisjäännösrekisteriin oli kirjattu tarkastettavalta alueelta kolme tervahautaa, jotka kaikki oli merkitty mahdollisina muinaisjäännösinä LIDAR-aineiston etätarkastuksen perusteella. Kohteet tarkastettiin maastossa ja niitä ehdotetaan rekisteröitäviksi kiinteinä muinaisjäännösinä.

Kuva 1. Tutkimusalueen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Taulukko 1. Kohdeluettelo:

Nro	Kohdenimi	Laji	Tyyppi	Rekisterissä	N	E
1	Hietapuro	mahdollinen mui- naisjäännös	tervahaudat	1000095874	7160200	540936
2	Ahvenlampi kaakko	mahdollinen mui- naisjäännös	tervahaudat	1000095873	7159405	540908
3	Tervalampi kaakko	mahdollinen mui- naisjäännös	tervahaudat	1000095872	7157566	540216

Kansikuva: Ahvenlammen rannalta tavattu rupikonna. Idästä

1. Tausta ja tutkimustehtävä

Täydennysinventointi koskee Paltamon Varsavaaran tuulivoimahanketta. Kohteet sijaitsevat Paltamon kunnan pohjoisosassa, noin 15–17 kilometrin päässä kylän keskustasta pohjoiseen, lähellä Puolangan ja Ristijärven rajaa. (kuva 1).

Ramboll tilasi täydennysinventoinnin Maanala Oy:ltä 11.5.2026. Maastotyöt suoritti FM Taneli Leinonen 20.5.2026.

Kainuun Museo edellytti, että LIDAR-aineiston etätarkastuksessa (Väänänen 2026) havaitut tervahautakohteet tulee tarkastaa maastossa. Hankealue on inventoitu vuonna 2022 (Schulz 2022).

2. Menetelmät

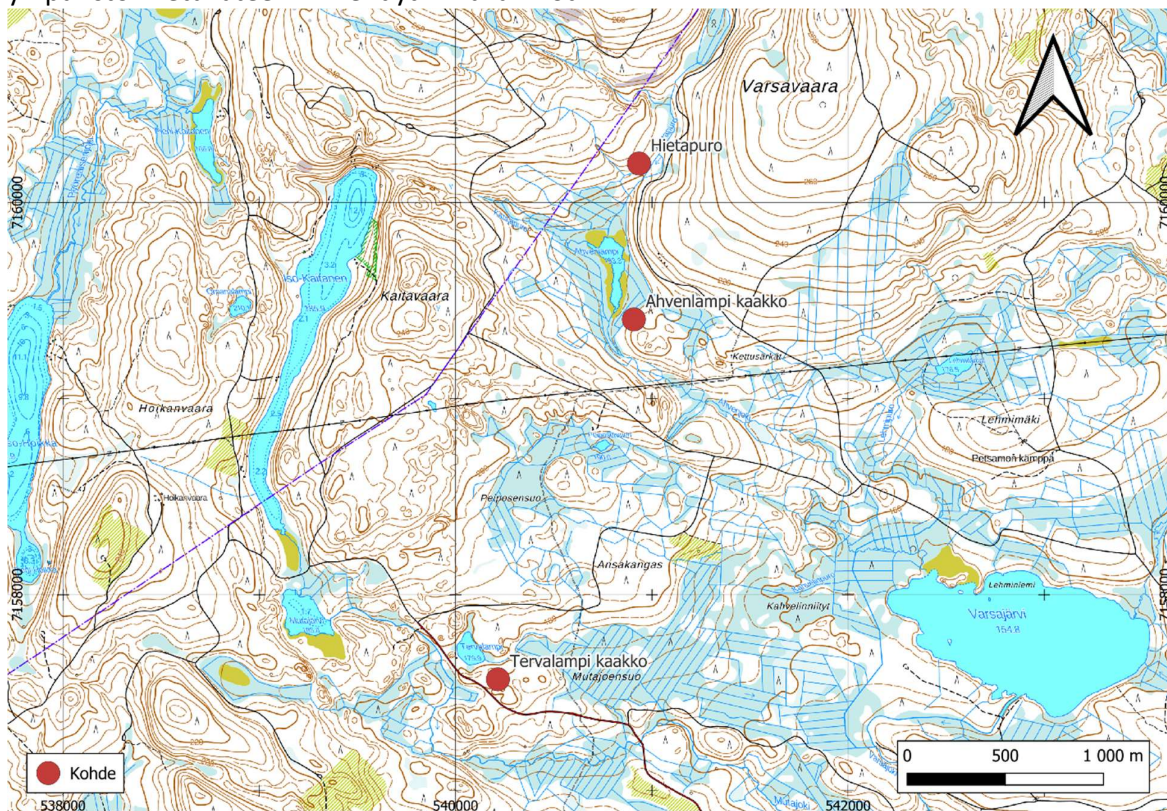
Maanmittauslaitoksen 5 p laserkeilausaineistoon (Ristijärvi 2023) pohjautuvasta LIDAR-aineistosta tarkastettiin vielä havaintokohteiden ympäristö etukäteen. Tehdyt havainnot

tarkastettiin maastossa. Maastossa tarkastettiin Kainuun Museon osoittamat kohteet.

Maastotöissä noudatettiin vakiintuneita arkeologisen inventoinnin menetelmiä. Havainto-olosuhteet olivat hyvät. Havainnot dokumentoitiin valokuvin, sanallisesti ja satelliittipaikantimella. Kohteiden koordinaattitiedot on ensisijaisesti kirjattu laserkeilausaineiston perusteella. Kohteet on numeroitu pohjoisesta etelään.

3. Topografiset havainnot

Tutkimusalue on maaperältään enimmäkseen sorakankaita ja purolaaksoja, jotka ovat paikoin jyrkkäpiirteisiä. Kankaiden välissä on ojittettua suomaastoa. Kohteiden lähellä sijaitsee myös kaksi pientä lampea, Ahvenlampi ja Tervlampi. Yksi kohteista on oikaistun puron varressa. Alue on vedenkoskematonta.

Kuva 2. Kainuun museon osoittamat tervahautakohteet maastokartalla. Numerointi noudattaa taulukon 1 numerointia. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

4. Inventointikohteet

1. Hietapuro

Mahdollinen muinaisjäännös. Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000095874.

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7160200 E 540936

Korkeus: 206 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Väänänen etätarkastus 2026.

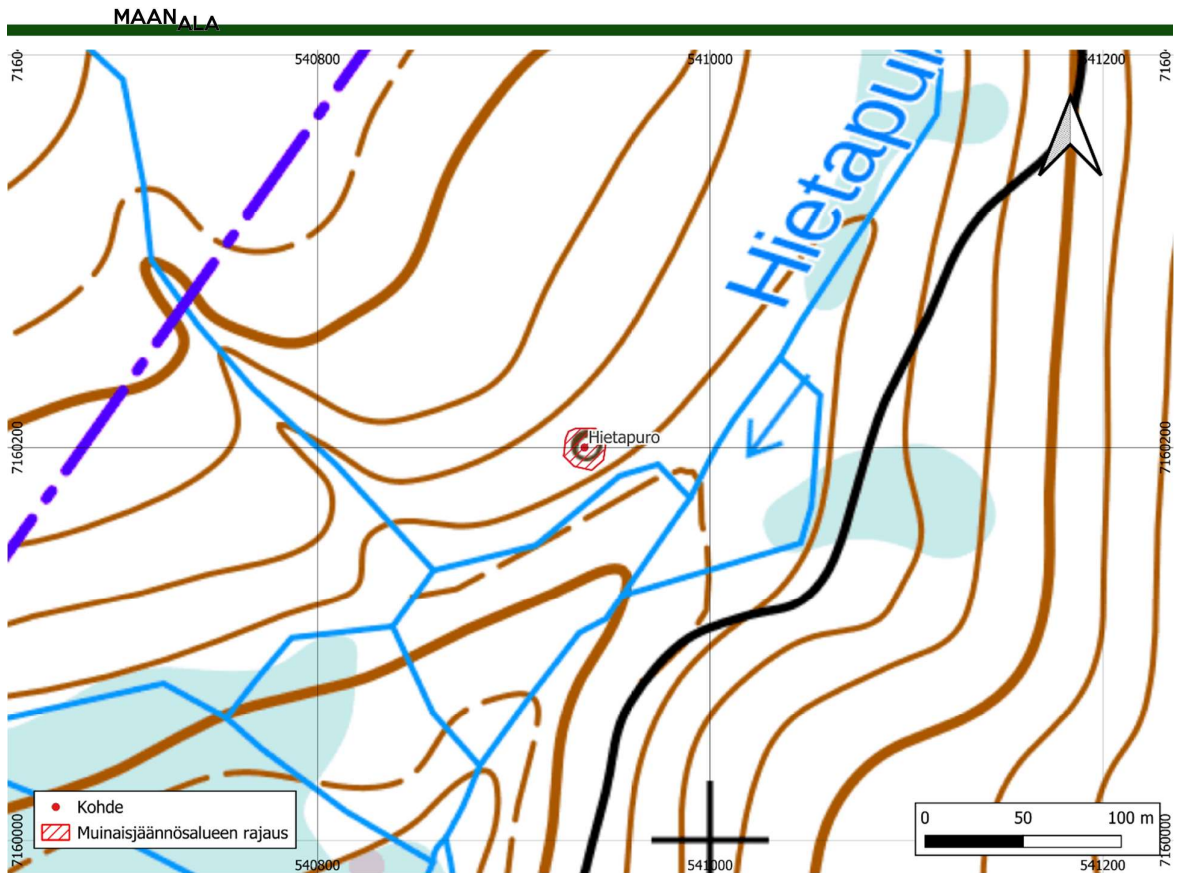
Inventointi 2026: Kohde sijaitsee Varsavaaran lounaispuolella, Valkeaislammelta Ahvenlam-

peen laskevan Hietapuron länsirannan jyrkällä penkalla. Varsavaaran kiertävä metsäautotie on kohteelta noin 140 m itään. Maaperä on kivistä hiekkaa ja soraa. Kohteella on runsaasti tuulenkaatoja ja puusto on melko suurta, havupuuvaltaista sekametsää. Aluskasvillisuus on varpua ja sammalta.

Paikalla on tervahauta, joka on halkaisijaltaan noin 13 m. Sen vallit ovat 2,5 m leveät ja 30–90 cm korkeat. Tervahaudan syvyys on noin 1,5 m. Kuoppamainen halssi on kaakkoon. Se on jyrkässä rinteessä ja noin 1 m levä, 1,5 m syvä ja noin 2 m pitkä. Kohde on merkitty maastokartalle. Kohdetta ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Kuva 3. Hietapuron tervahauta. Lounaasta.

Kuva 4. Kohteen sijainti ja raja. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

2. Ahvenlampi kaakko

Mahdollinen muinaisjäännös. Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000095873.

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7159405 E 540908

Korkeus: 196 m mpy

Löydöt: –

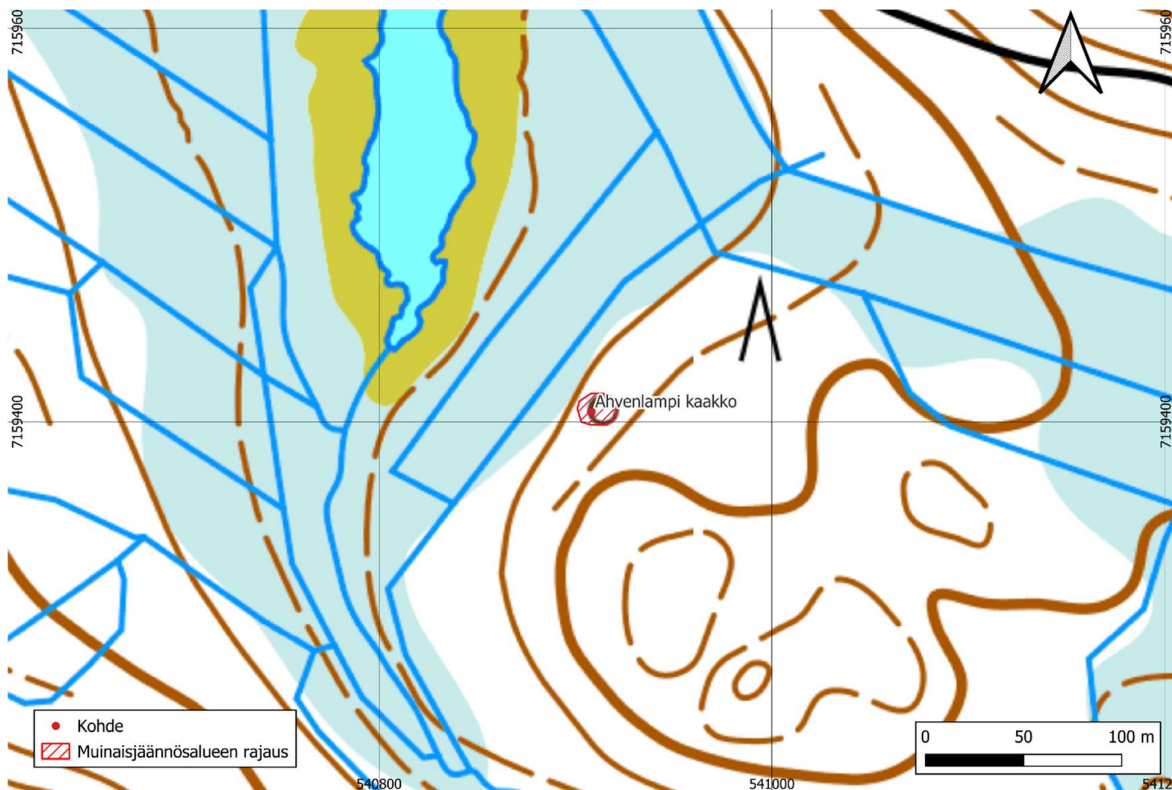
Aiemmat tutkimukset: Väänänen etätarkastus 2026.

Inventointi 2026: Kohde sijaitsee Ahvenlammen kaakkoispuolisella hiekkakankaalla, noin 250 m Varsavaaran länsipuolisesta metsätiestä lounaaseen. Paikalla kasvaa harvaa, havupuuvälistä sekametsää ja aluskasvillisuus on varpua ja sammalta. Maaperä on hiekkaa, jossa on myös jonkin verran kiviä.

Paikalla on tervahauta, jonka halkaisija on noin 12 m. Sen vallit ovat noin 3 m levät ja 30–90 cm korkeat. Tervahaudan syvyys on noin 50 cm. Halssi on luoteeseen ja noin 1,5 m leveä, 1,5 m syvä ja 3 m pitkä. Kohde on merkitty maastokartalle. Kohdetta ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Kuva 5. Ahvenlampi kaakko tervahauta. Luoteesta.

Kuva 6. Kohteen sijainti ja raja. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

3. Tervalampi kaakko

Mahdollinen muinaisjäännös. Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000095872.

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7157566 E 540216

Korkeus: 181 m mpy

Löydöt: –

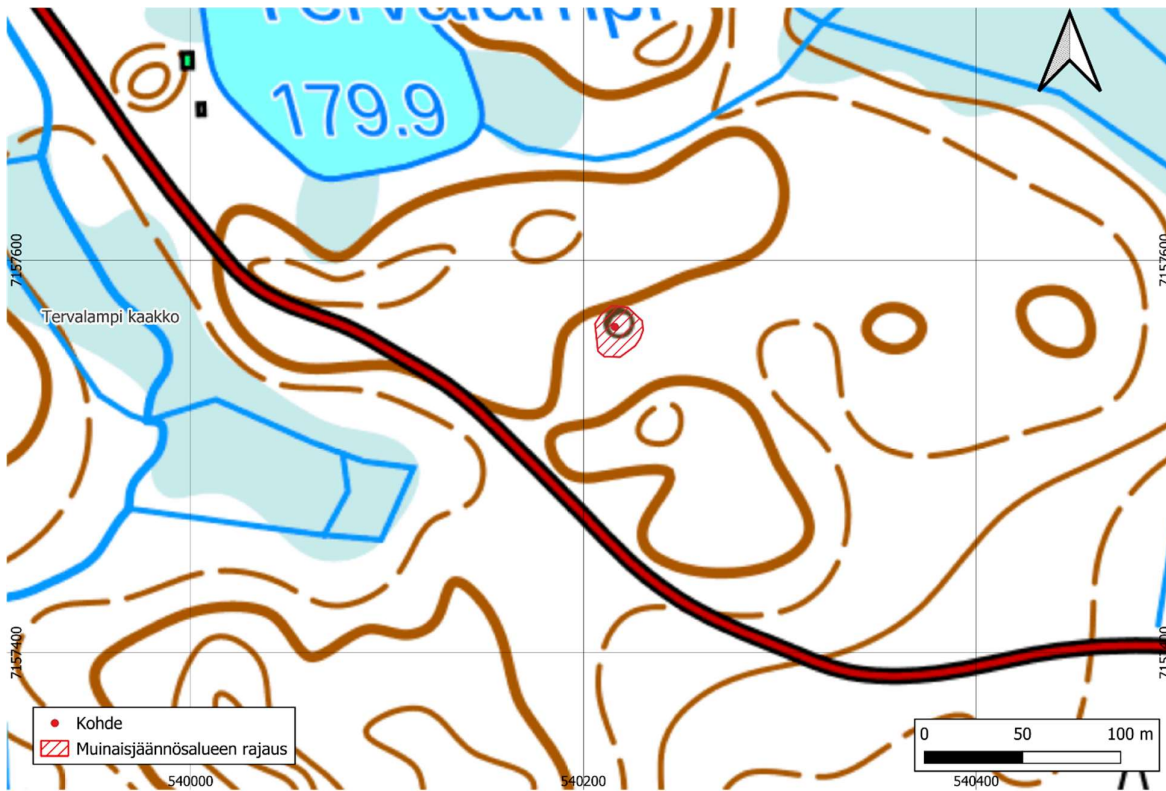
Aiemmat tutkimukset: Väänänen etätarkastus 2026.

Kohde sijaitsee Tervalammen kaakkoispuolisella kankaalla. Maaperä on pääosin hiekkaa. Aluskasvillisuus on varpua, sammalta ja jäkälää. Puusto on nuorta mäntytaimikkoa, joka on paikoin tiheää. Kohteella kasvaa suojapuita ja se on kierretty hakkuussa ja äestyksessä.

Paikalla on matalapiirteinen tervahauta, jonka halkaisija on noin 13 m. Vallit ovat 2,5 m leveät ja 50–70 cm korkeat. Tervahaudan syvyys on noin 70 cm. Halssi on lounaaseen ja 1 m leveä, 1 m syvä ja noin 6,5 m pitkä. Kohde on merkitty maastokartalle. Kohdetta ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Kuva 7. Tervalampi kaakko tervahauta. Luoteesta.

Kuva 8. Kohteen sijainti ja raja. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Kainuun Museo edellytti täydennysinventointia Varsavaaran tuulivoimahankealueelle, sillä LIDAR-aineiston etätarkastuksessa oli havaittu uusia kohteita. Nämä tuli tarkastaa maastossa.

Täydennysinventoinnissa tarkastettiin kolme mahdollista muinaisjäännöstä, jotka olivat kaikki tervahautoja. Tässä raportissa olevat kohteet ehdotetaan rekisteröitäviksi kiinteinä muinaisjäännöksinä. Kohteet tulee ottaa huomioon suunnitelmissa.

Vaalassa 22.5.2026

Taneli Leinonen

Arkeologi, FM

Maanala Oy

6. Lähteet

Internet-lähteet:

Geologian tutkimuskeskuksen Maankamara-karttapalvelu [<https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>].

Museoviraston Kulttuuriympäristön palveluikkuna ja Muinaisjäännösrekisteri [<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>].

Raportit:

Schulz, H–P. 2022. *Varsavaaran tuulivoimapuiston sekä Varsavaara–Uva-sähkönsiirtolinjauksen arkeologinen selvitys*. Keski-Pohjanmaan ArkeologiaPalvelu.